

پایگاه اطلاعات علمی ایران

دانشگاه الزهراء (س)

دانشکده الهیات و معارف اسلامی

پایان نامه

جهت اخذ درجه کارشناسی ارشد

رشته فقه و مبانی حقوق اسلامی

عنوان:

بررسی موارد از یاد خسارت بر دیه مقدره در فقه امامیه

استاد راهنما

دکتر زهرا سادات میرهاشمی

استاد مشاور

دکتر سید مسلم حسینی

دانشجو:

فرشته فلاحتی

مهر ماه 1399

کلیه دستاورد های ناشی از این تحقیق متعلق به دانشگاه الزهرا (س) است

تقدیم به اساتید گرامی ام :

که با راهنمایی‌ها ایشان بسیاری از سختی‌ها را برایم آسان نمودند و بعد از مدت‌ها پس از پیمودن راه‌های فراوان که با حضور اساتید گرانقدرم با راهنمایی‌ها و دغدغه‌های فراوان‌شان و نگاه‌های پدر و مادرم که خستگی‌های این راه را به امید و روشنی تبدیل کرده و امیدوارم بتوانم در آینده‌ای نزدیک جواب‌گوی این همه محبت آن‌ها باشم .

و به تمام آزاد مردانی که نیک می‌اندیشند و عقل و منطق را پیشه خود نموده و جز رضای الهی و پیشرفت و سعادت جامعه هدفی ندارند.

دانشمندان ، بزرگان و جوانمردانی که جان و مال خود را در حفظ و اعتلای این مرز و بوم فدا نموده می‌نمایند.

با تشکر از:

اساتید راهنما و مشاورم :

سرکار خانم دکتر زهرا سادات میرهاشمی

جناب آقای دکتر سید مسلم حسینی :

شما روشنایی بخش تاریکی جهان هستی و ظلمت اندیشه را نور می بخشی چگونه سپاس گویم مهربانی و لطف شما را که سرشار از عشق و یقین است چگونه سپاس گویم تاثیر علم آموزی شما را که چراغ روشن هدایت را به کلبه محقر وجودم فروزان ساخته است .

آری در مقابل این همه عظمت و شکوه شما من را نه توان سپاس است و نه کلام وصف . راز و رمز پویای علم و کشف معانی بدیع و تجلی جلوه های شهودی معرفت کیمیایی است که آسمان علم به برکت سیما و سیره نورانی نبی اکرم (ص) انسان در بند خاک را به معراج حضور می خواند . و چه خرم علمی که از چشمه های معارف سیراب شود و چه زیبا دانشی که قبای پرنیانش به عطر و بوی گلستان محمدی معطرشود. و چه معماری باشکوهی بنایی که سنگ هویت و فرهنگ آن ریشه در مدینه النبی بیابد و امروز کاخ آباد علم به سروش معنوی و مفهوم پیام او بیش از پیش محتاج راهنمایی است که علاوه بر حفظ و آبادانی آن در راه اعتلای به فرزندان خویش محبت نماید.

چکیده :

پیشرفت های زندگی امروزی و شرایط مختلف در جامعه سبب شده است که حوادث زیان باری در اثر تقصیر و بی مبالاتی مرتکب ، بر مجنی علیه وارد شود ؛ و جرائمی که در اثر آن رخ می دهد ، سبب خسارات و صدمات مادی و معنوی متعدد و لطمات روحی و روانی بر زیان دیده می گردد . در چنین شرایطی جبران خسارات مازاد بر دیه در مواردی مطرح می شود که هر چند در چنین جرایمی حکم دیه در فقه و قانون مجازات اسلامی معین شده است ، اما دیه با توجه به صدمات وارده بر مجنی علیه برای جبران خسارت کافی نبوده و به عبارتی دیگر ضرر وزیانی که متضرر از جرم تحمل می کند بیشتر از دیه ای است که در قانون و شرع معین شده است پس در این صورت خسارات جبران نشده باقی می ماند . این پژوهش با استفاده از شیوه ی توصیفی و تحلیل و با روش مطالعه کتابخانه ای موضوع خسارت مازاد بر دیه مقدره را در فقه و حقوق اسلامی مورد بررسی قرار داده است . و به این نتیجه رسیده است که در جبران خسارت مازاد بر دیه ، با توجه به آراء فقها و حقوق دانان می توان گفت ؛ عده ای از فقیهان امامیه با استناد به ادله ای مانند قواعد فقهی ، بنای عقلا ، قیاس ، قواعد اصولی ، قائل به مشروعیت خسارات مازاد بر دیه شده اند ؛ و عده دیگر با بیان ادله ای مانند اعتبار امر مختوم ، کافی بودن دیه برای جبران خسارت ، حکم به عدم مشروعیت داده اند . در مجموعه آراء صادره در هیات عمومی دیوان عدالت اداری کشور ، دادگاه ها ، نظریات مشورتی اداره حقوقی قوه قضاییه ، هم نظرات متفاوتی در مورد جبران خسارات مازاد بر دیه مشاهده می شود که حکایت از تناقض در این آراء دارد . لذا می توان گفت ؛ با وجود اینکه دیه در قانون و فقه مشخص شده است ، با دلایل و شرایط موجود می توان از نظریه مشروعیت و قانونی بودن جبران خسارت مازاد بر دیه حمایت کرد . و نظریه عدم مشروعیت را رد کرده و به این نتیجه دست یافت که خسارات مازاد بر دیه باید جبران شوند .

کلمات کلیدی : دیه ، خسارت مادی ، خسارت معنوی ، جبران خسارت ، خسارت مازاد بر دیه

فهرست مطالب :

1	مقدمه .....
۲	۱ - شرح و بیان مساله پژوهش .....
۲	۲- سؤالات پژوهش .....
۳	۳- فرضیه‌های پژوهش .....
4	۴- اهمیت و ضرورت انجام پژوهش .....
۴	۵- اهداف پژوهش .....
۴	۶ - روش پژوهش .....
4	۷- پیشینه پژوهش .....
۵	۸- چارچوب نظری پژوهش .....
6	فصل اول: .....
۸	کلیات و شناخت موضوع .....
۸	۱-۱ شناخت دیه و ماهیت آن .....
۹	۱-۱-۱- تعریف لغوی و اصطلاحی دیه .....
۹	۱-۱-۱-۱- دیه از دیدگاه لغت شناسان .....
۱۰	۱-۱-۱-۲- دیه در اصطلاح فقها .....

- ۱۲.....۱-۱-۱-۳ دیه در اصطلاح حقوقدانان
- ۱۴.....۱-۱-۲ شرایط مطالبه دیه و حکم به پرداخت آن در انواع جرائم :
- ۱۵.....۱-۱-۲-۱ دیه در جرایم خطای محض
- ۱۸.....۱-۱-۲-۲ دیه در جرایم شبه عمد
- ۲۰.....۱-۱-۲-۳ دیه در جرایم عمدی
- ۲۳.....۱-۱-۳ ماهیت دیه و طرح دیدگاه ها :
- ۲۳.....۱-۱-۳-۱ نظریه دیه به عنوان مجازات ادله آن
- ۲۷.....۱-۱-۳-۲ نظریه دیه به عنوان جبران خسارت و ادله آن
- ۳۲.....۱-۱-۳-۳ نظریه دیه به عنوان تلفیقی از مجازات و کیفر و ادله آن
- ۳۴.....۱-۲ شناخت خسارت و مبانی مشروعیت جبران خسارت
- ۳۵.....۱-۲-۱ تعریف لغوی و اصطلاحی خسارت
- ۳۵.....۱-۲-۱-۱ خسارت از دیدگاه لغت شناسان
- ۳۶.....۱-۲-۱-۲ معنای اصطلاحی خسارت از دیدگاه فقها
- ۳۸.....۱-۲-۱-۳ خسارت از دیدگاه حقوق دانان
- ۴۰.....۱-۲-۲ انواع خسارت
- ۴۱.....۱-۲-۲-۱ خسارت مادی

- ۴۳-۱-۲-۲-۲ خسارت معنوی و جواز حکم به آن در فقه امامیه و حقوق موضوعه ایران.....
- ۴۹-۱-۲-۲-۲ خسارت مختلط یا ترکیبی از مادی و معنوی.....
- ۵۰-۱-۲-۲-۴ خسارت از باب مسئولیت مدنی و کیفری.....
- ۵۴-۱-۲-۳ جمع بندی فصل اول.....
- ۵۵-..... **فصل دوم:**.....
- ۵۷-حکم مطالبه خسارت مازاد بر دیه در فقه امامیه و حقوق ایران:.....
- ۵۷-۲-۱ مصادیق خسارت زائد بر دیه در جرائم مستلزم پرداخت دیه.....
- ۵۸-۱-۱-۲ مصادیق خسارت مادی مازاد بر دیه.....
- ۵۸-۱-۱-۱ افزایش مخارج زندگی، متأثر از جرم.....
- ۵۹-۲-۱-۱-۲ خسارت ناشی از کارافتادگی.....
- ۶۰-۲-۱-۱-۳ هزینه‌های درمان ناشی از جرم.....
- ۶۰-۲-۱-۲ مصادیق خسارت معنوی مازاد بر دیه.....
- ۶۱-۲-۱-۲-۱ لطمه به آبرو و حیثیت.....
- ۶۱-۲-۱-۲-۲ رنج های روحی.....
- ۶۲-۲-۲ بررسی نظریه های مطرح شده در مشروعیت خسارت مازاد بر دیه.....
- ۶۲-۲-۱ نظریه مشروعیت و جواز مطالبه خسارت مادی و معنوی مازاد بر دیه در فقه امامیه و حقوق ایران وادله
- ۶۲-..... **وشرایط آن :**.....

- ۱-۱-۲-۲- ادله جواز مطالبه خسارت مادی و معنوی مازاد بردیه 68
- ۱-۱-۲-۲- دلیل از قواعد فقهی ۶8
- الف - قاعده لا ضرر ۶9
- ب - قاعده تسبیب ۷3
- ج - قاعده نفی حرج ۷6
- ۱-۱-۲-۲- سیره عقلا 77
- ۱-۱-۲-۲- قیاس ۷8
- ۱-۱-۲-۲- قانون مسئولیت مدنی 80
- ۱-۱-۲-۲- آراء وحدت رویه قضایی 83
- ۱-۱-۲-۲- شرایط و مقتضیات تحقق خسارت زائد بر دیه در صورت حکم به جواز مطالبه آن 88
- ۱-۲-۲-۲- کافی نبودن دیه برای جبران خسارت ۸9
- ۱-۲-۲-۲- مستقیم بودن خسارت ۸9
- ۱-۲-۲-۲- مسلم بودن خسارت 90
- ۱-۲-۲-۲- مشروعیت داشتن مطالبه ضرر و حق جبران خسارت ۹2
- ۱-۲-۲-۲- جبران نشدن ضرر ۹3
- ۲-۲-۲- نظریه عدم مشروعیت و عدم جواز مطالبه خسارت مادی و معنوی مازاد بر دیه و ادله آن 94

- ۲-۲-۲-۱ عدم تعیین خسارت مزاد بردیه از سوی شارع ۹۷
- ۲-۲-۲-۲- مقطوع بودن ديه ۹۸
- ۲-۲-۲-۳ اعتبار امر مختوم ۹۹
- جمع بندی فصل دوم ۱۰۱
- نتیجه گیری ۱۰۲
- پیشنهادات ۱۰۴
- فهرست منابع و ماخذ ۱۰۵

مقدمه :

انسان موجودی اجتماعی و از قدرت اختیار و انتخاب برخوردار است . و نیاز به ارتباط با محیط پیرامون خود دارد . لذا با توجه به ارتباط انسان ها با یکدیگر می توان انسان را موجودی دانست که امکان خطا و اشتباه در او وجود داشته و می تواند سبب خسارات و صدمات متفاوتی بر دیگران گردد . در جوامع ابتدایی و گذشته روابط انسان ها ساده و به صورت قبیله ای بوده و افراد به خاطر همین سادگی به کار و تلاش می پرداختند . اما با صنعتی شدن و پیشرفت جوامع و استفاده مردم از وسایل صنعتی و وسایل نقلیه که خود سبب حوادث ناگواری برای افراد می شود ؛ مثلا در تصادف رانندگی در اثر بی احتیاطی و بی مبالاتی علاوه بر صدمات جسمانی ، صدمات روحی و روانی هم گریبا نگیر فرد می گردد . و هر چند در جامعه با توجه به آمار تصادفات رانندگی که توسط وسیله نقلیه محقق می شود که این تصادفات خود سبب صدمات بر افراد می گردد . و از جهت دیگر امنیت زمانی در جامعه برقرار می شود که افراد جامعه بدانند در صورت ورود ضرر و زیان در اثر تقصیر و بی مبالاتی ، زیان زننده بر طبق اصول و قوانین جزایی ملزم به جبران این صدمات خواهد بود . همان طور که در صورت ورود صدمات جسمانی به مجنی علیه ، که به صورت شبه عمد یا خطای محض واقع می شود و اینکه صدمات وارده به مجنی علیه را می توان از نظر شدت و ضعف به صورت ایراد ضرب و جرح ، سلب قدرت ناشی از کار کردن به طور دائم و موقت ، افزایش مخارج زندگی ، و صدمات روحی و روانی بدانیم . اما واقعه درد ناکی که در حال حاضر با آن مواجه هستیم این موضوع است که ، هرچند دیه برای جبران خسارات و صدمات در فقه و قانون مشخص شده است . اما این دیه مقدره در زمان های گذشته با توجه به شرایط آن زمان ، برای جبران خسارت کافی بوده است . و در زمان حاضر با توجه به شرایط اجتماعی ، اقتصادی جامعه ، پاسخگویی خسارات و صدمات مادی و

معنوی وارده نبوده و گاه زیان های وارده به مجنی علیه با دیه پرداخت شده برابری نمی کند . و حتی صدمات و ضرر و زیان های مانند هزینه درمان و افزایش مخارج زندگی و صدمات دیگر بسیار بیشتر از دیه مقدر در شرع و قانون است . پس باید برای جبران خسارت مبلغی چندین برابر دیه مقدر پرداخت شود . لذا عدالت و انصاف اقتضا دارد این خسارت ها جبران شوند . پس با توجه به عدم پیش بینی آن ضروری است به این مساله پرداخته شود که ، خسارات مازاد بر دیه در فقه و حقوق ایران کدام است و چگونه می توان آن را مطالبه کرد و با چه ادله ای اثبات می شود و آن را مورد بحث و بررسی قرار داد .

۱ - شرح و بیان مساله پژوهش :

در جوامع امروزی علاوه بر جرایم قتل و جرایم غیر عمدی و خطای محض که تعداد قابل توجهی را به خود اختصاص داده است ، و پیشرفت و گسترش صنایع سبب شده است که ، با راه اندازی کارخانه ها و کارگاه های کوچک و بزرگ روزانه شاهد اتفاقات دردناکی بوده که ، علاوه بر تهدید جان انسان ها صدمات سنگینی هم بر افراد جامعه وارد گردد . در قانون به تبعیت از فقه برای جبران خسارت دیه معین شده است . هر چند ضرر و زیان های وارده بر تمامیت جسمانی ، صدمات و هزینه هایی را بر عهده زیان دیده قرار می دهد . در چنین مواقعی صدمات و ضرر و زیان های وارده گاهی از دیه مقدر بیشتر است حال تکلیف صدمات بر دیه مقدر چه می باشد ؟ در پاسخ می توان گفت در جبران خسارات مازاد بر دیه در قوانین و شرع ضابطه خاصی وجود ندارد پس برای حل این موضوع باید در فقه و قوانین موضوعه ایران چاره ای اندیشیده شود .

۲ - سوالات پژوهش :

سوالات اصلی :

۱- حکم مطالبه خسارات مادی و معنوی مازاد بر دیه مقدره در فقه امامیه چیست ؟

سوالات فرعی :

۱- موارد و مصادیق از یاد خسارات بر دیه مقدره چیست ؟

۲- مبانی حکم جواز مطالبه خسارت مازاد بر دیه مقدره در خسارات مادی و معنوی چیست ؟

۳- انواع خسارات مازاد بر دیه چیست ؟

۳- فرضیه های پژوهش

۱- برخی از مصادیق از یاد خسارت عبارتند از : افزایش درمان ناشی از جرم ، خسارت از کارافتادگی

ناشی از جرم ، افزایش هزینه زندگی مجنی علیه ، لطمه به آبرو و حیثیت و ...

۲- دیه در شرع و قانون مالی است که برای جبران صدمات بر مجنی علیه مقرر گردیده است . اما

ضرر و زیان های مادی و معنوی با دیه مقدر در بسیاری از موارد جبران نمی گردد ؛ و اگر دیه را

برای جبران خسارت هایی بدانیم که به زیان دیده از جرم وارد شده است در این حالت می توانیم با

استدلال دلائل فقهی و حقوقی مثل قاعده لاضرر ، لاجرح ، تسبیب و ... حکم به مشروعیت نظریه

جبران خسارات مازاد بر دیه نماییم .

۴- اهمیت و ضرورت پژوهش :

گسترش روابط و صنعتی شدن و به وجود آمدن صنایع مختلف اعم از سبک و سنگین ، خود در بسیاری موارد سبب جرایم غیر عمدی و خطای محض می گردد . که هرچند در این جرائم در قوانین و فقه برای جبران خسارت دیه ای در نظر گرفته شده است ، اما شدت صدمات وارده و خسارات مادی و معنوی که از وقوع جرم ناشی می شود موجب شده تا دیه با توجه به شرایط فعلی جامعه ، جبران کننده خسارات وارده نباشد. لذا برای دیه مقدره ، ضابطه و قاعده ای در قوانین ذکر نگردیده بلکه تنها به دیه اکتفا شده است . بنابراین برای جبران خسارات مازاد بر دیه و در مقام دفاع از حقوق مجنی علیه ضروری است با مطرح کردن خسارت و مصادیق آن و نظرات فقها و حقوق دانان در مشروعیت جبران خسارات مادی و معنوی و اثبات نظر صائب گامی مهم در جهت احقاق حقوق مجنی علیه برداشته شود .

۵ - اهداف پژوهش :

هدف از این پژوهش بررسی ادله فقهی و حقوقی ، و روشن شدن حکم امکان مطالبه خسارات مادی و معنوی مازاد بر دیه و بررسی نظریات سه گانه ماهیت دیات در فقه و حقوق موضوعه ایران و بررسی خسارت های معنوی و احتساب آن به عنوان خسارات های مازاد بر دیه است تا از این طریق گامی در جهت دفاع از حقوق مجنی علیه و تحقق عدالت کیفری برداشته شود .

۶- روش پژوهش :

پژوهش حاضر پژوهش بنیادی است که به روش کتابخانه ای و با بررسی مطالب کتب مختلف فقهی و حقوقی و بررسی مقالات و پایان نامه ها در این موضوع ، مباحث مرتبط با آن را مورد بحث و بررسی قرار داده و نوع پژوهش توصیفی - تحلیلی است .

۷- پیشینه پژوهش :

مقالات و پژوهش های بسیاری به این موضوع پرداخته است . که بیشتر آن ها مانند مقاله جبران خسارت معنوی ناشی از خسارات مازاد بر دیه به بحث مطالبه خسارت معنوی مازاد

بر دیه پرداخته اند. و در برخی از آن‌ها مانند مقاله مشروعیت خسارات مازاد بر دیه به موضوع مورد بحث این پایان‌نامه پرداخته شده است. در واقع در پایان‌نامه‌ها و مقالات موضوع مورد بحث بیشتر خسارات معنوی مد نظر می‌باشد. در صورتی که خسارات را می‌توان به خسارات مادی، معنوی، ناشی از مسئولیت کیفری و مدنی، تقسیم کرد. در این پژوهش با روشکافی انواع خسارات مازاد بردیه و تفکیک هر کدام از آن‌ها، مصادیق انواع خسارت مورد بررسی قرار گرفته است. و علاوه بر آن با بررسی دلائل مشروعیت مطالبه خسارات مازاد بردیه و بیان نظریات فقهای موافق به نقد و بررسی آنها پرداخته شده است.

۸- چارچوب نظری پژوهش :

پژوهش حاضر در دو فصل تقسیم‌بندی شده که هر فصل دارای مباحث زیر است :

در فصل اول به تعریف دیه از دیدگاه لغوی و اصطلاحی فقها و حقوق دانان و بررسی ماهیت سه گانه دیات و بیان ادله آن‌ها و شرایط مطالبه دیه و حکم به پرداخت دیه در انواع جرائم و شناخت خسارت و مبانی آن از دیدگاه فقها و حقوق دانان و انواع خسارت مادی و معنوی و جواز حکم به پرداخت خسارت معنوی در فقه امامیه و حقوق ایران به طور اختصار پرداخته شده است.

در فصل دوم به بررسی احکام مطالبه خسارات مازاد بردیه و بیان مصادیق انواع خسارات مادی که شامل هزینه‌های درمان، خسارت ناشی از کار افتادگی، افزایش مخارج زندگی، و خسارت معنوی شامل لطمه به آبرو و حیثیت و درد و رنج روحی و علاوه بر آن بررسی نظریه مشروعیت با استدلال به دلائل فقهی و حقوقی و نظریه عدم مشروعیت و دلائل آن‌ها مورد بررسی قرار گرفته است.

فصل اول

کلیات و شناخت موضوع

سرفصل های فصل اول :

-شناخت دیه و ماهیت آن

-شرایط مطالبه دیه و حکم به پرداخت آن در انواع جرایم

-ماهیت دیه

-شناخت خسارت و مبانی آن

کلیات و شناخت موضوع :

با گسترش روابط و افراد بایکدیگر، در جوامع امروزی و پیشرفت وسایل نقلیه و به روز شدن آن، در اثر تقصیر و بی احتیاطی افراد حوادثی اتفاق می افتد که این امر خود سبب وقوع جرائم شبه عمد، خطای محض می شود. دیه از احکام امضایی اسلام می باشد و از دوران جاهلیت و زمان پیامبر و در میان تمام اقوام و ملل متمدن وجود داشته و در عصر حاضر هم دیه برای جنایات و جرائم شبه عمد و خطای محض جرم انگاری شده است. هر چند در قانون و فقه برای هر جرمی دیه ای معین و مشخص شده است که براساس نوع جرم مرتکب ملزم به پرداخت آن می شود. پس لازم است برای بحث در خصوص جبران خسارات مازاد بر دیه در آغاز به تعریفی از دیه و ماهیت آن و سپس به بررسی این موضوع که، خسارات مازاد بر دیه از چه طریقی باید جبران گردد و سپس به مشروعیت جبران خسارات پرداخته می شود. که در ادامه مباحث مورد بررسی قرار خواهند گرفت؛ تا بدین وسیله بتوانیم در جهت جبران خسارت و دفاع از حقوق زیان دیده گامی مفید برداریم.

۱-۱ شناخت دیه و ماهیت آن :

قبل از ورود به بحث شناخت دیه و ماهیت آن باید اول معنای اصطلاحی و لغوی دیه از دیدگاه فقها و حقوق دانان را مورد بحث قرار داده و سپس به بیان ماهیت از دیدگاه های مختلف بپردازیم.

۱-۱-۱-۱ تعریف لغوی و اصطلاحی دیه :

در انتخاب کلمات و لغات باید به معانی آن ها توجه داشته باشیم . شناسایی ریشه لغات و مورد بررسی قرار گرفتن آن ها اهمیت دو چندان دارد ؛ از این رو در ابتدا مبحث معانی لغوی و اصطلاحی دیه را در کتاب معتبر فقهی و حقوقی مورد بررسی و تحلیل قرار می دهیم .

۱-۱-۱-۱-۱ دیه از دیدگاه لغت شناسان :

دیه از نظر لغوی اسم مصدر از ریشه ودی و در معنی اسم مفعول کاربرد دارد . در ریشه یابی ودی ، واو به عنوان اولین حرف ودی حذف و ها جایگزین آن شده است . در لسان العرب در تعریف لغوی دیه آورده است : الدیه الحق القتیل . الجوهری: الدیه واحده للذیات و الهاء العوض الواو» دیه از حقوق مجنی علیه بوده و دیه مفرد ذیات و ها در آن عوض از واو است .^۱ ودی در زبان عرب به صورت فعل لازم استفاده شده است و در زبان عربی هر گاه بخواهیم ودی را به صورت امر به کار ببریم گفته شده است «د فلانا دیته» دیه فلانی ؛ بدین معنا که خون بهای مقتول باید پرداخته شود^۲ .

در معجم مفردات الفاظ قرآن آمده است : «یقال لما یعطی فی الدم الدیه» یعنی آنچه در خون در قتل پرداخته می شود دیه نام دارد^۳ . البته دیه جمع ذیات^۴ واژه ای عربی بوده ، و در زبان

۱- ابن منظور ، لسان العرب ، الطبقة الاولى ، التراث العربیه ، سال ۱۴۰۵ ق

۲- زبیدی ، مرتضی ، تاج العروس فی القاموس القرآن ، جلد دوم ، بیروت ، سال ۱۴۱۷ ق

۳- اصفهانی ، راغب ، معجم الفاظ القرآن ، ص ۵۵۵ ، انتشارات نشر کتاب، سال ۱۴۰۸

۴- افشار ، غلامحسین ، حکمی ، نسترن، فرهنگ معاصر فارسی، انتشارات فرهنگ معاصر، سال ۱۳۸۳